

'lligar pel coll', dit dels animals: els bovins junyits al jou (BDC XI, 83, cf. VI, 41; III, 92), les bèsties de tir i de càrrega junyits entre ells o a un vehicle, a una estaca, etc.

¿Qui hi ha que hagi viscut en el camp o a les comarques que no hagi sentit des de nen, «ara collaré l'animal i ens en anirem», «l'ordinari ja havia *collat* l'egua a la tartana ---»: «En Joan, del casal Noradell, --- *collà* la mula al carret y se dirigí envers lo carrer de la Junquera», Bosch de la Trinxeria (*L'Hereu Noradell*, 24),⁴ «de primer antuvi va semblar que la sorpresa el desorientés un xic, però refet, tot d'una, en essent al Pla de la Boqueria, *collà* l'egua a la soca d'un arbre, i --- plantat al bell mig del passeig, va posar-se a tocar el flabiol», Coromines (*Silèm*, cap. 9, p. 122),¹⁵ o, figuradament: «El noi no anava a l'escola com el treballador que va al taller, sinó com l'antic aprenent que *collava* la pròpia vida a la vida del mestre», id. (*ibid.*, cap. 5, 77).

És clar, també, que això a penes se separa de frases en què fermen a d'altres objectes que també tenen jou, com les campanes, o que hom mou d'ací d'allà com aquestes, o com coses que transporten: «una campana --- que *se collà* a la jàssara ab tota la ferramenta necessària en las nansas», «sobre del campanar --- un guarniment de fusta --- sota del qual queda *collada* ab ferros la campana de las horas», B. de Maldà (*Excursions*, 156, 65), o els rems que ens transportaran en una embarcació: «una barca de viu color, els rems *collats* en els escàlems», Coromines (*La Vida Austera*, 146.9).

Altrament, en aquests usos elementals, el verb i un substantiu com *colla*, també apareixen en els parlars del Mígdia de França: ja me n'havia adonat i vaig assenyalar aquesta etimologia l'any 1926 i en el DCEC,³⁵ i ja ho veié també Ronjat: «couple de chevaux; bande, troupe», prov., rouerg. *colo* (*couolo/coualo, couelo*), Aude *colbo*, est un postverbal de *coulà/couilhà* 'mettre le collier à un cheval'; cf. *coulàs* et *collie* 'collier', *cou/còl* 'cou'; aucun lien fonétique avec *CŌPŪLA*.⁵ En efecte el mot està ben representat en els parlars d'Oc, entre ells el provençal mistralenc, i el poeta mateix ja sembla suggerir, amb la seva auto-traduïció, aquesta etimologia: «e li bouié, sus si *collado*, / venien plan-plan a la soupado» (*Mireio* I, 15.4) = «et les laboureurs, sur leurs bêtes accouplées par le cou, / venaient lentement au repas du soir», «sis *acoulà*» 'ses compagnons' en *Calendau* (XII, 44.6), i el substantiu 'colla': «la maudicho *colo* / d'a pautoun grimpavo la colo / tout a l'entour dóu baus», 'la troupe maudite gravissait la colline à quatre pattes'» (*ibid.* XII, 35.1); tolosà «*colbo*: groupe, société, compagnons de fête» amb les mateixes frases en què ens servim de *colla* en català, «èm de la memo *colbo*, nous faisons partie de la même bande», «*ban en colbos*, ils vont par groupes» (Viñet), llgd. coster «*cólo* f. troupe, bande» (Mâzuc), roerg. *colo* «groupe d'ouvriers agricoles travaillant ensemble» (ja S. XVIII en el poeta Peyrot), *couólo* «compagnie de moissonneurs» (Vayssier).

D'altra banda, notem que aquesta darrera especialització de significat es troba també en parlars catalans: a Eivissa *colla* és cada un dels grups d'obrers que treballen a les Salines d'Eivissa (1963), 'brigada que treballa, sobretot a les collites i veremes' a La Lanca (1960).⁶ Però si en el català central hem anat especialitzant *colla* més aviat cap a les persones, l'ús originari aplicat a animals igualment es manté en altres llocs. I generalment no es tracta de cobles o parelles d'animals sinó de més: a València *collen* els cavalls de tres en tres per a batre trepitjant, i d'això en diuen precisament *una colla*, mentre que a Granada ho fan de set en set, com ens informà M-Lübke en el seu excellent article sobre el batre;⁷ en els Pirineus la *kóla* és l'eugassada del poble que pastura junta a muntanya, a tota Andorra i alt Urgellet (Cortinada, Aós, Ars, 1934-36). Per a d'altres accs. i matisos de *colla*, no gaire diferents dels del català central, veg. en el Baix Empordà, *BDLC* IX, 341; a Menorca *BDC* II, 34 i *AlcM*; i pel que fa al lèxic de l'oli, del suro i de la casa, *BDC* X, 108; XIII, 102; XX, 186. Tot això podem, doncs, resumir-ho dient que *colla* i *collar* es deriven de la idea de 'junyir pel coll', tal com *junta* i (*ajuntar*, quasidel mateix sentit, es deriven de *junyir*.

Tornant al verb *collar*, des de la idea de 'fermar un animal pel coll' es passava insensiblement a la de 'estrènyer enèrgicament', 'enroscar, caragolar': *collar un caragol, collar la tapa amb una altra volta*. I d'ací, antigament sobretot, 'tibar, posar en tensió un arc o ballesta'; ja tan clàssic: «Cupido *collà* lo seu arch e lançà dues tretes: una de plom, altra d'or», *Curial* (I, 107), «un hom ab ballesta *collada*», a. 1447 (*Rúbriques de Bruniquer* v, 150) —*descollar* 'distindre o destibar (l'arc)': «per apartar / l'estil de larch, / *descolle* l'arch / e pus no-l tire, / l'aladre gire ---», JRoig (*Spill*, 9581)—; ço que es pot estendre a retòrcer les clavilles de les cordes musicals: «*collar*: contendre --- les cordes --- la viola de arc ---», OPou (*ThPu.*, 169); o a donar voltes a una politja per llavorar una corda, que ja veiem en l'any 1351 «havets pres --- l'arbre de la sua galea, qui *colave* a dues poliges, e havets-ne fet lop a una galea nostra, e havet-li-n dat una qui *colla* ab una polige» (en un doc. del *Diplomatari d'Orient* de Rubió, 266).

I vet aquí que hem fet tomb en rodó i tornem a trobar-nos en l'esfera nàutica. No cal gaire imaginació per admetre que el *collar* que hem vist en Desclot, amb un valor com 'subjectar el velam' provinguí també de la idea de junyir o collar un cavall, subjectar el rem als escàlems, etc., puix que el doc. barceloní de 1254 prova que ho feien amb una forta gúmena, o *veta*. Quan Desclot deia *collar les pugues e esperar*, Muntaner diu *estar a la colla*, i sembla el mateix: «e com hagren pres comiat, exiren de la nau, e la nau *estava a la colla*, e-ls fadrins en la lama <lleg. probt. *sama* 'a la bodega, dins el buc'>, e-l notxer pensà de saludar; com hagu salutad, manà fer vela, e tantost la nau féu vela, e après tots los altres *vaxells*» (cap. 95).⁸